

ФІНАНСИ. ГРОШІ. КРЕДИТ

УДК 882.3
JEL G 320

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Бержанір І.А., к.е.н.,
Уманський державний педагогічний
університет ім. П. Тичини*

Постановка проблеми. З розвитком інформаційних технологій проблема здійснення якісного аудиту фінансової звітності підприємств набуває особливої актуальності. Необхідність у цьому постала у зв'язку з випадками вчинення керівництвом підприємств навмисних або випадкових помилок у фінансовій звітності, що призводить до некоректного відображення показників, що характеризують результати діяльності підприємства у фінансовій звітності для зовнішніх і внутрішніх користувачів. Зазвичай, виявити такі помилки дуже складно тільки на основі знань бухгалтерського обліку, тому що діяльність підприємства забезпечується, насамперед, процесами виробництва та надання послуг та операційним менеджментом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у розробку методологічних і методичних аспектів організації аудиту фінансової звітності підприємств внесли такі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, як Я.А. Гончарук, О.А. Петрик, В.С. Рудницький, В.Я. Савченко, Б.Ф. Усач та інші вчені.

Невирішені складові загальної проблеми. Однак, незважаючи на глибину проведених досліджень, подальшого вивчення й обґрунтування потребує розкриття суті процедур аудиту фінансової звітності, узагальнення переліку об'єктів, що перевіряються, використання оптимального алгоритму аудиту фінансової звітності тощо.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування процесу та методики виконання аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності та видів діяльності відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту та Закону України «Про аудиторську діяльність», що надасть можливість забезпечити управлінський апарат підприємства релевантною інформацією для прийняття виважених економічних рішень.

Виклад основного матеріалу. Згідно з вимогами П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» фінансова звітність повинна формуватись із дотриманням таких її якісних характеристик:

– зрозумілість – означає, що інформація, яка надається у фінансових звітах, повинна бути дохідлива і розрахована на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації;

– доречність – означає, що фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені в минулому;

– достовірність – означає, що фінансова звітність повинна бути достовірною, яка не містить помилок і перекозчень, що здатні вплинути на прийняття рішення користувачів звітності;

– зіставність – означає, що звітність повинна забезпечувати можливість порівнювати звіти за різні періоди та різних підприємств. Достовірність усіх об'єктів, що відображені в

обліку, є необхідною умовою достовірності облікової та звітної інформації як про майновий стан підприємства, так і про результати його діяльності [1].

Вітчизняні автори вважають, що основним барометром у питанні достовірності обліку активів і зобов'язань є інвентаризаційний процес, котрий в умовах сьогодення повинен не тільки уточнювати характеристику зазначених елементів фінансової звітності, а й конкретизувати їх за якісними параметрами оцінки. Ці вимоги стосуються всіх об'єктів бухгалтерського обліку: грошових коштів, коштів у розрахунках і матеріальних активів (необоротних і оборотних) [2; 3].

У вітчизняній літературі процес аудиту фінансової звітності з організаційного боку поділяється на такі етапи: планування, вивчення, оцінювання, встановлення достовірності і звітування [4; 5; 6].

На етапі планування необхідно розробити загальну стратегію і тактику аудиту фінансової звітності та обліку, визначити строки й обсяги аудиторської перевірки. І хоча зміст та форма загального плану аудиту фінансової звітності змінюватиметься залежно від мети перевірки, виду підконтрольного об'єкта, сфери його діяльності, розміру, а також складності перевірки і процедур, що застосовуватиметься аудитором, під час його формування необхідно врахувати такі аспекти: по-перше, особливості фінансово-господарської діяльності клієнта; по-друге, вибір сфери діяльності аудитора; по-третє, залучення персоналу до проведення аудиту [7].

На етапі вивчення аудиту необхідно здійснити попередній огляд і дати оцінку стану бухгалтерського обліку і фінансової звітності замовника аудиту. На цьому етапі аудитор за допомогою опитування, вивчення й аналізу фінансової звітності та даних бухгалтерського обліку здійснює збір необхідних даних. Аудитору доцільно у своїй діяльності використовувати такі методичні прийоми дослідження, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, системний і функціонально-вартісний аналіз.

Одним із етапів є етап оцінювання, на якому аудитор зобов'язаний отримати якомога більше інформації про об'єкт дослідження з метою її аналізу та оцінки для наступного формування обґрунтованої думки, на підставі якої і формуватиметься висновок про достовірність фінансової звітності клієнта. Збір необхідних даних для їх оцінювання проводиться з використанням таких аудиторських процедур, як перевірка, спостереження, інспектування, запити і підтвердження, а також аналітичні процедури. У разі, якщо аудитор виявить можливі факти фальсифікації фінансової звітності та помилки в ній, то він повинен дослідити потенційний вплив на неї і здійснити додаткові процедури контролю.

Основними формами фінансової звітності є баланс і звіт про фінансові результати, а інші форми, по суті, є аналітичними розшифровками або доповненнями до перших двох. Разом з тим, основне змістове навантаження зі складу звітних форм для характеристики майнового та фінансового стану підприємства несе бухгалтерський баланс, оскільки будь-яка форма фінансової звітності може бути зведена до бухгалтерського балансу. Мету й процедури аудиту фінансової звітності наведено в таблиці 1.

Етап встановлення достовірності фінансової звітності ґрунтується на підтвердженні попередньо здійсненої оцінки про достовірність відображення у системі рахунків бухгалтерського обліку та звітності інформації про активи, зобов'язання, власний капітал, а також про доходи, витрати і фінансові результати суб'єкта господарювання. Під час висловлення думки про достовірність фінансової звітності аудитор повинен бути достатньо впевненим, що вона не містить істотних викривлень і помилок. Разом з тим, аудитору не варто забувати про те, що у зв'язку із застосуванням аудиторської вибірки з'являється вагомий ризик того, що навіть істотні помилки він може не виявити.

Таблиця 1 – Мета й процедури аудиту фінансової звітності

Компонента фінансової звітності	Мета аудиту фінансової звітності	Процедури аудиту фінансової звітності
Звіт про рух грошових коштів	перевірка інформації про зміни, що відбулись у грошових коштах підприємства за звітний період і методика відображення її у звіті про рух грошових коштів	оцінка правильності і доцільності класифікації грошових потоків у розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства-клієнта; інспекція господарських операцій клієнта щодо того, чи не включено до складу операції, що пов'язані з внутрішніми змінами у складі грошових коштів і негрошові; перевірка правильності визначення чистого руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; оцінка правильності підрахунку показника чистого руху грошових коштів за звітний період.
Звіт про фінансові результати	висловлення думки щодо достовірності інформації про доходи, витрати, прибутки та збитки діяльності підприємства і відображення її у звіті про фінансові результати	інспекція обсягів реалізації активів і визнання доходів і витрат звітного періоду; перевірка правильності класифікації та оцінки доходів, витрат і фінансових результатів у розрізі видів діяльності клієнта; перевірка правомірності відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку доходів і витрат; порядок їх відображення у звіті про фінансові результати; аналіз структури доходів і витрат з метою визначення ефективності діяльності клієнта.
Звіт про рух грошових коштів	перевірка інформації про зміни, що відбулись у грошових коштах підприємства за звітний період і методика відображення її у звіті про рух грошових коштів	оцінка правильності і доцільності класифікації грошових потоків у розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства-клієнта; інспекція господарських операцій клієнта щодо того, чи не включено до складу операції, що пов'язані із внутрішніми змінами у складі грошових коштів і негрошові операції; перевірка правильності визначення чистого руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; оцінка правильності підрахунку показника чистого руху грошових коштів за звітний період; аналіз руху грошових потоків за звітний період і визначення динаміки і тенденції отримання грошових коштів у майбутньому.
Звіт про власний капітал	перевірка реальності інформації про зміни у складі власного капіталу клієнта протягом звітного періоду та перевірка звіту про власний капітал	перевірка законності оформлення установчих документів для здійснення підприємницької діяльності; перевірка чи види діяльності клієнта відповідають статутним вимогам; оцінка правомірності та законності внесення учасниками внесків до капіталу; інспектування законності і своєчасності внесення змін у засновницькі документи та перевірка відображення таких змін у системі рахунків бухгалтерського обліку; контроль за правомірністю розподілу прибутку; перевірка достовірності звіту про власний капітал.

До випадків, які можуть підвищити ступінь шахрайства та фальсифікації облікових і звітних даних, належать такі: наявність нетипових господарських операцій для підприємства, що перевіряється; застосування «складних» операцій чи методів бухгалтерського обліку; наявність операцій із пов'язаними сторонами; неадекватні облікові записи; закупівля чи продаж товарно-матеріальних цінностей за цінами, які істотно відрізняються від ринкових.

Завершальним етапом процесу аудиту фінансової звітності є етап звітування, на якому аудитор формує думку з таких питань:

- чи відповідає система бухгалтерського обліку підприємства вимогам чинного законодавства;
- чи відповідають показники бухгалтерського обліку та фінансової звітності принципам облікової політики суб'єкта господарювання;
- чи ефективна система внутрішнього контролю клієнта;
- чи достовірно відображається в обліку та у фінансовій звітності інформація про активи, зобов'язання, власний капітал доходи, витрати і фінансові результати клієнта. Результати аудиту фінансової звітності можуть бути оформлені у вигляді загального аудиторського висновку про достовірність фінансової звітності (у межах загального аудиту) [8].

Замовникам аудиту варто враховувати, що аудиторський висновок дозволяє встановити достовірність стану бухгалтерського обліку і звітності, разом з тим, він не може бути гарантією майбутньої життєдіяльності суб'єкта господарювання. Незважаючи на те, що аудитор відповідає за складання фінансової звітності та висловлює власну думку про неї, відповідальність за підготовку і надання фінансової звітності несе керівництво підприємства-клієнта. Аудит фінансової звітності не звільняє керівництво підприємства від відповідальності за недостовірне відображення даних у ній.

Висновки. На сучасному етапі розвитку економіки та складності нормативно-правової бази зростає ризик прийняття помилкових рішень на підставі фінансової звітності різними її користувачами. Підтвердження достовірності фінансової звітності аудитором має надзвичайне значення для прийняття будь-якими користувачами обґрунтованих ефективних управлінських рішень, які повинні прийматися на підставі достовірно наданої обліково-аналітичної інформації. Запропоновані в статті процес і методика аудиту фінансової звітності підприємств нададуть можливість звести до мінімуму властивий аудиторський ризик і ризик невиявлення, що надалі дозволить уникати появи істотних помилок і реальніше оцінювати фінансово-майновий стан підприємства.

Перелік посилань:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. №87.
2. Давидов Г. М. Аудит : навч. посібник / Г. М. Давидов. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2004. – 363 с.
3. Савченко В. Я. Аудит : навч. посібник / В. Я. Савченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 322 с.
4. Петрик О. А. Аудит : методологія і організація : монографія / О. А. Петрик. – К. : КНЕУ, 2003. – 268 с.
5. Дорош Н. І. Аудит : методологія і організація : монографія / Н. І. Дорош. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2001. – 402 с.
6. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – [2-ге вид.]. – К. : Каравела, 2005. – 560 с.
7. Петровська І. О. Аудит : навч. посіб. / І. О. Петровська, Т. В. Шмакова. – К. : Університет «Україна», 2005. – 104 с.
8. Пшенична А. Ж. Аудит : навч. пос. / А. Ж. Пшенична. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.